

سفرنامہ حاکم قوچان

محمد ناصر خان شجاع الدولہ سوم

حاکم قوچان در عہد قاجار

قوچان — ۱۳۱۹ ہجری قمری

تصحیح و مقدمہ

حسنعلی فریدونے

چاپ نخستین / ۱۳۹۹

- سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
- مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
یادداشت
یادداشت
یادداشت
عنوان دیگر
- موضوع
موضوع
موضوع
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
شناسه افزوده
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی
- درگزی، لطفعلیخان
سفرنامه حاکم قوچان: محمدناصرخان شجاعالدوله سوم حاکم قوچان در
عهد قاجار قوچان - ۹۱۳۱ هجری قمری / تصحیح و مقدمه حسنعلی
فریدونی.
قم: مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۹۸.
۱۲۹ ص.
۹۷۸-۹۶۴-۹۸۸۶۹۹-۳:
فبا:
کاتب سفرنامه لطفعلیخان درگزی است.
کتابنامه: ص. ۱۲۱.
نمایه.
محمدناصرخان شجاعالدوله سوم حاکم قوچان در عهد قاجار قوچان -
۱۳۱۹ هجری قمری.
درگزی، لطفعلیخان
شجاعالدوله، محمدناصرین امیرحسین، ۱۲۸۰ - ۱۳۳۰ ق.
سفرنامه‌های ایرانی -- قرن ۱۳ ق.
: Iran -- Travelers' writings, 19th century
ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق.
: Iran -- History -- Qajars, 1779-1925
فریدونی، حسن‌علی، ۱۳۵۶ - مصحح، مقدمه‌نویس
مجمع ذخائر اسلامی
۱۳۲۵DSR:
۰۷۴۰۲۳/۹۵۵:
۶۱۱۲۴۷۰:

مجمع فطائر اسلامی

۱۳۹۹ هـ ش / ۲۰۲۰ م / ۱۴۴۱ هـ ق

کلیه حقوق این اثر تحت قانون کپی رایت است. کپی برداری جزئی یا کلی به صورت کتاب یا استفاده اینترنتی، قابل پیگرد قانونی است.

©2020 MAJMA AL-DAKAAIR AL-ISLAMYYAH

All rights reserved

سفرنامه حاکم قوچان
محمدناصر خان شجاع الدوله سوم
حاکم قوچان در عهد قاجار
قوچان - ۱۳۱۹ هجری قمری

دشتر: مجمع ذخائر اسلامی - قم، ایران

شابک: ۶۹۹-۶۸۸-۹۶۴-۹۷۸

چاپ: دینوا / صحافی: نفیس

توبت چاپ: اول - ۱۳۹۹ ش (۲۰۲۰م)

شمارگان: ۱۰۰

ارتباط با ناشر: ایران، قم: خیابان طالقانی (آذر) - کوی ۲۳ - فرعی اول - پلاک ۴ - مجمع ذخائر اسلامی

تلفن: ۰۹۸ ۲۵۳ ۷۷۱۳ ۷۴۰ + دورنگار: ۱۱۱۹ ۲۵۳ ۷۷۰ +۹۸ (تکرام): ۰۹۱۲ ۲۵۲ ۴۳۲۵

این کتاب، و دهها کتاب با همین موضوع و موضوعات دیگر را از فروشگاه الفهرست تهیه کنید

WWW. ALFHEREST.COM

فهرست مطالب

۶	مقدمه
۹	مشخصات نسخه خطی
۹	منشأ خانواده نویسنده
۱۳	درباره این سفرنامه
۱۵	متن اصلی سفرنامه
۳۸	تفصیل حال آقا میرزا بزرگ
۷۵	تفصیل اظهار لطف مشهدی محمدناظم طهرانی
۸۹	تفصیل تقصیر و تنبیه افغانها
۱۱۹	پیوست‌ها
۱۳۱	فهرست منابع و مآخذ
۱۳۵	نمایه‌ها

مقدمه

سنت سفرنامه‌نویسی در ایران از اوایل دوره قاجار به دلیل آشنایی ایرانیان با آثار جهانگردان اروپایی - بخصوص آن‌ها که شرق را دیده و آن را توصیف کرده بودند - در راه تازه‌ای افتاد. آنان با دقت و توجه بسیار به شیوه زندگانی مردم، سعی نمودند جنبه‌های گوناگون زندگی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مردم را در قالب سفرنامه بیان نمایند.

نیم قرن سلطنت ناصرالدین شاه (۱۸۴۸-۱۸۹۶م) هم دوران تازه‌ای بود که در اثنای آن، تألیفات جغرافیایی رونق گرفت و خود وی نیز در این زمینه سفرنامه، دارای تألیفاتی است.

البته رشته‌های قدیمی چون سفرنامه و فرهنگ‌نامه و گزارش اقلیمی همچنان مورد توجه بود، ولی بیش از هر چیز، به تدریج، سبک نوشتن تغییر اساسی یافت و نثر پرتکلف قرون پیش، جای خود را به زبان ساده و قابل فهم داد که بر نوشته‌های علمی و ادبی و مؤلفاتی که برای خوانندگان فراوان تر فراهم می‌شد، نفوذ یافت.^۱ یکی از مؤلفات دوران جدید به قلم یکی از مردان این عصر، لطفعلی خان کاتب سفرنامه محمدناصر خان شجاع‌الدوله سوم است.

۱. تاریخ نوشته‌های جغرافیایی در جهان اسلامی، کراچکوفسکی، ترجمه ابوالقاسم پاینده، انتشارات علمی و فرهنگی،

باید گفت که حکمرانی قوچان از آغاز سلطنت قاجاریه در اختیار خاندان زعفرانلو از اکراد شمال خراسان قرار داشت و شهر قوچان از جمله معدود شهرهای این استان پهناور بود که توسط حاکمان بومی و غیرقاجاری اداره می گردیده است. از جمله خاندان های محلی و غیرقاجار حاکم بر قوچان شجاع الدوله ها هستند که از ۱۲۴۸ق یعنی اواخر عهد فتحعلی شاه تا ۱۳۴۵ق حدود ۶۰ سال در قوچان قدرت داشتند. پنج نفر از شجاع الدوله ها عبارتند از:

- ۱- شجاع الدوله اول، سام خان (۱۲۴۸-۱۲۸۳ق)
- ۲- شجاع الدوله دوم، امیر حسین خان (۱۲۸۳-۱۳۱۱ق)
- ۳- شجاع الدوله سوم، محمدناصر خان (۱۳۱۱-۱۳۲۰ق)
- ۴- شجاع الدوله چهارم، امیر عبدالرضا خان (۱۳۲۰-۱۳۳۷)^۱
- ۵- شجاع الدوله پنجم، امیر حسن خان (۱۳۳۷-۱۳۴۵ق)

افزایش قدرت خاندان شجاع الدوله در زمان امیر حسین خان شجاع الدوله دوم باعث نگرانی دستگاه سلطنت شد و از طرف دیگر شاهزادگان قاجار نیز برای تصاحب حکمرانی قوچان تلاش کرده و با ایجاد تحریکات و اعمال نفوذ زمینه را برای برکناری امیر حسین خان شجاع الدوله سوم فراهم ساخته و در نتیجه حکومت مرکزی، انوشیروان میرزا را جایگزین وی نمود اما بی کفایتی انوشیروان میرزا در طی چند ماه حکومت خود از یک طرف و نافرمانی های اهالی قوچان و ناامنی ها در سال ۱۲۹۲ق. باعث تغییر رویه اولیای حکومت در برخورد با خاندان شجاع الدوله گردید و سرانجام ناصرالدین شاه (۱۲۶۴-۱۳۱۳ق) انوشیروان میرزا را از کار برکنار نموده و مجدداً امیر حسین خان شجاع الدوله دوّم را به حکومت قوچان منصوب نمود.^۲

۱. فرهنگ جغرافیایی ایران (خراسان)، کارکنان وزارت جنگ انگلستان مستقر در هندوستان، ترجمه و تحقیق کاظم

خادمیان، مشهد انتشارات بنیاد پژوهش ها..... ص ۷۵۶.

۲. تاریخ قوچان قدیم، ۴۸؛ سفرنامه از خراسان تا بختیاری، ۵۸۷.

محمد ناصر خان شجاع الدوله سوم پسر امیر حسین خان پس از کشته شدن پدرش در سال ۱۳۱۱ق. از طرف ناصرالدین شاه به جانشینی او و به حکمرانی قوچان تعیین شد.^۱ او در ایجاد شهر جدید قوچان زحمات بسیاری متحمل شد و پس از حدود نه سال حکمرانی، در حالی که فرزند و جانشینی نداشت در ذی الحجه ۱۳۲۰ق. در شهر جدید قوچان (ناصری) درگذشت^۲ و در رواق دارالتوحید حرم حضرت رضا علیه السلام مدفون گردید. گفته شده است که وی مردی بسیار سخی، مهمان دوست ولی بی رحم و بی فکر و ترسو و خرافاتی بود. وی شعر می سرود و در ایام محرم، سوگواری و تعزیه داری می نمود.^۳ بنابراین حدوداً هفت سال از حاکمیت وی مصادف با سلطنت مظفرالدین شاه قاجار (۱۳۱۳-۱۳۲۴ق)^۴ است.

از جمله وقایع دوران محمد ناصر، زلزله و واگذاری قریه فیروزه^۵ و اراضی سرحدی در گز، کلات و سرخس، به روس ها در سال ۱۳۱۱ق. است. محمدناصر در سال ۱۳۱۹ تصمیم به سفر به منطقه سرحد^۶ گرفت و از آقای لطف علی خان در گزی جهت کتابت حوادث مربوط به این سفر دعوت به عمل آورد. وی درخواست او را اجابت نمود. کتابت این سفرنامه حدوداً شش ماه طول کشیده است.

۱. رجال مشاهیر قوچان، ۱۶۰.

۲. سه سفرنامه، تصحیح و تدوین محمدرضا قصابیان، مشهد، انتشارات انصار، مشهد، ۱۳۸۸، ص ۶۸.

۳. شاکری، رمضانعلی، اترک نامه، تهران، امیر کبیر ۱۳۶۵، ص ۸۹.

۴. باسورث، ادموند کلیفورد، سلسله های اسلامی جدید، ترجمه فریدون بدره ای، مرکز باز شناسی اسلام و ایران، تهران، ۱۳۸۱، ص ۵۳۹.

۵. فیروزه دهکده ای مرزی بین ایران و روسیه که مطابق موافقت نامه فیما بین قرار بود در زمان شجاع الدوله دوم از طرف نماینده ایران تحویل روسیه گردد. مرزهای ایران، ۱۲-۱۶.

۶. سرحد یکی از بخش های شیروان است که آن موقع، یکی از دهستان های قوچان بوده است.